

Офіційний вісник України. – 2000. – № 47. – Ст. 2045.

4. Юридический энциклопедический словарь / [ред. А. Я. Сухарев]. – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – С. 335.

5. Большой юридический словарь / [ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских]. – М. : ИНФРА, 2004. – 704 с.

6. Додонов В. Н. Международное право : словарь-справочник / В. Н. Додонов, В. П. Панов, О. Г. Румянцев. – М., 1997. – 524 с.

7. Юридичний словник / [за ред. Б. М. Бабія, Ф. Г. Бурчака, В. М. Корецького, В. В. Цветкова]. – К. : Гол. ред. укр. рад. енциклопедії, 1983. – С. 865.

8. Про соціальні послуги : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 358.

9. Про адвокатуру : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 9. – Ст. 62.

10. Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні : Указ Президента України від 9 черв. 2006 р. № 509/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – Ст. 1764.

11. Кузьменко О. В. Адміністративна юстиція в Україні : навч. посіб. / Кузьменко О. В. – К. : Атака, 2007. – 156 с.

12. Цивільно-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.

13. Агеев В. Не кожен фахівець спроможний стати адвокатом / В. Агеев // Закон і бізнес. – 2001. – № 6. – С. 1–28.

14. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

15. Андрусів В. Г. Співвідношення забезпечення адвокатурою права на захист з наданням правової допомоги / В. Г. Андрусів // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 12. – С. 126–131.

16. Титикало Р. Детермінація визначення «правова та юридична допомога» у теорії адміністративного права / Р. Титикало // Право України. – 2008. – № 3. – С. 94–97.

Надійшла до редколегії 14.01.2009

Анотації

У статті визначається поняття «правова допомога», з'ясовується зміст правової допомоги та особи, які мають право надавати правовому допомогу.

В статье дается определение «правовой помощи», выясняется содержание правовой помощи и лица, имеющие право на предоставление правовой помощи.

In the article the definition of term «legal aid» is given, the content of legal aid and persons who has the right to give the legal aid are found out.

УДК 349.2

Р. В. ТАТАРІНОВ,

здобувач

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРАВО НА ПРАЦЮ ТА ЙОГО ЗАХИСТ ЗАХОДАМИ ПРОКУРОРСЬКОГО РЕАГУВАННЯ

Органи прокуратури України становлять єдину централізовану систему, яку очолює Генеральний прокурор України, з підпорядкуванням нижчестоящих прокурорів вищестоящим. Генеральний проку-

рор України призначається на посаду та звільняється з посади за згодою Верховної Ради України Президентом України.

Відповідно до ст. 121 Конституції України на прокуратуру України покла-

даються: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами [1].

Більш детально правовий статус прокуратури розкривається в Законі України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р. Так, крім іншого, даний нормативно-правовий акт закріплює: функції прокуратури; гарантії незалежності прокуратури у здійсненні повноважень; систему, структуру і організацію діяльності органів прокуратури; повноваження прокурора; заходи прокурорського реагування; вимоги до осіб, які призначаються на посади прокурорів і слідчих; заходи правового і соціального захисту працівників органів прокуратури.

Слід зазначити, що і в закордонних країнах правовий статус органів прокуратури закріплюється в конституціях та законах про прокуратуру або судову систему, в процесуальних кодексах та інших відповідних нормативно-правових актах. Так, права, обов'язки та завдання органів прокуратури закріплюються в основних законах Албанії, Італії, Іспанії, Македонії, Мальти, Польщі, Португалії, Росії, Словаччини, Туреччини, Угорщини, Фінляндії, Чехії та деяких інших країн. Наприклад, відповідно до ст. 124 Конституції Іспанії прокуратура незалежно від функцій, здійснюваних іншими органами, має своїм завданням сприяти відправленню правосуддя з метою захисту законності, прав громадян і охоронюваних законом публі-

чних інтересів, у силу своїх обов'язків або за клопотанням заінтересованих осіб, а також спостереження за незалежністю судів і захисту в них суспільних інтересів. Стаття 112 Конституції Італії зобов'язує прокуратуру здійснювати кримінальне переслідування, а ст. 107 закріплює користування прокуратурою гарантіями, установленними для неї законом про судову систему [2]. За ст. 149 Конституції Словачької республіки прокуратура захищає законні права та інтереси фізичних і юридичних осіб, а також інтереси держави. Також в Словаччині діють два окремих закони, якими регулюється діяльність прокуратури: Закон «Про прокуратуру» від 28.03.2001 р., що регулює правовий статус прокуратури як державного органу, та Закон «Про прокурорів та правових очікувачів прокуратури» від 28.03.2001 р., що регламентує статус працівників прокуратури.

Сьогодні прокуратура України є одним з найавторитетніших та найвпливовіших захисників прав і свобод людини та громадянина, про що, зокрема, свідчить кількість звернень громадян до цього правоохоронного органу. На прийом до прокуратури, як правило, приходять люди, які мають потребу в безкоштовній юридичній консультації, тому що більше ніде не можуть одержати кваліфіковану допомогу безоплатно. Загальновідомо також, що кількість звернень громадян до прокуратури значно перевищує кількість аналогічних звернень за судовим захистом. Ситуація пояснюється не стільки звичкою громадян, скільки доступністю й оперативністю прокуратури порівняно з судом. Так, для звернення до прокуратури не потрібне дотримання спеціальних процедур, а також грошові витрати, розгляд же звернень здійснюється в стислі терміни.

Як зазначає Т. Дунас, прокуратура існує не тільки серед державних органів, а й у свідомості громадян як захисниця їх прав. Вона інтегрована в соціальну, індивідуальну психологію і правову культуру нашого

народу. Досвід свідчить, що прокурори не тільки ефективно стоять на сторожі чинних законів, інтересів держави і суспільства, а й активно захищають права конкретних осіб [3, с. 100]. Г. Грузнова, в свою чергу, вважає прокуратуру практично безальтернативним органом, здатним реально протистояти негативним процесам, що розвиваються на правовому полі країни. Прокуратура, з точки зору фахівця, – найчастіше остання інстанція, де люди сподіваються вирішити і вирішують свої проблеми. Однак довіра населення автоматично накладає відповідальність, поєднану з неминучим збільшенням навантаження на прокурорів, що, у свою чергу, тягне небезпеку «притуплення» уваги до якості і термінів вирішення скарг [4, с. 31].

Як відомо, важливе значення для належної життєдіяльності людини мають її соціально-економічні права. Передусім до них відносять право на працю. Як вказує В. І. Прокопенко, праця є важливою умовою життєдіяльності людей. Тільки завдяки праці люди можуть задовольняти свої матеріальні та моральні потреби. Саме тому праця становить єдність двох функцій: засіб до життя і сфера ствердження особи. Перша з цих функцій знаходить своє відображення в орієнтуванні працівника на матеріальне задоволення потреб результатами своєї праці; друга – в орієнтуванні працівника на зміст праці, її відповідність його внутрішнім запитам, моральне задоволення роботою [5, с. 7]. Також до групи соціально-економічних прав слід віднести право на відпочинок, право на страйк, право на достатній життєвий рівень, право на належні, здорові та безпечні умови праці, право на об'єднання в професійні спілки, право на соціальний захист, право на житло, право на охорону здоров'я і медичну допомогу, право приватної власності та право на результати своєї інтелектуальної і творчої діяльності, право на підприємницьку діяльність, право користуватися об'єктами публічної (суспільної) власності.

У науковій літературі соціально-економічні права називають другим поколінням прав людини. Поява таких прав пов'язується з істотними зрушеннями в економічній сфері промислово розвинутих країн наприкінці XIX – на початку XX ст. Як зазначає А. В. Корпєв, демократизація капіталу, що супроводжувалася швидким зростанням акціонерних підприємств, концентрацією виробництва і зростанням ролі робітничого (профспілкового) руху, стали головними причинами, у силу яких державно-правове закріплення одержали соціально-економічні права [6, с. 243].

Захист права на працю органами прокуратури здійснюється здебільшого заходами прокурорського нагляду. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» прокурорський нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, Міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, підприємствами, установами і організаціями, незалежно від форм власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами [7].

За даними прокуратури Сумської області, найпоширенішими порушеннями трудового законодавства у 2008 р. були безпідставна невплата заробітної плати, приховані трудові відносини та виплата заробітної плати «в конвертах». Так, перевіркою ДП СУ «Хіммонтаж-14» ЗАТ «Промтехмонтаж», що є одним із найбільших боржників в області з виплати заробітної плати, встановлено, що на вказаному підприємстві не дотримуються строки виплати заробітної плати, внаслідок чого станом на 01.10.2008 р. утворилась заборгованість із

заробітної плати в сумі 424,5 тис. грн, термін невивплати – 4 місяці. У той же час протягом травня-вересня 2008 р. на розрахунковий рахунок підприємства надійшло 3590,3 тис. грн, із яких на оплату праці використано 366 тис. грн або лише 10,2 % . При цьому в травні, серпні та вересні поточного року на виплату зарплати направлено 2,7 тис. грн, 1,2 тис. грн та 2,9 тис. грн відповідно. При обліковій чисельності штатних працівників в кількості 153 вказані кошти були виплачені 2 – 4 працівникам. Тобто переважна більшість працюючих протягом зазначених періодів взагалі не отримувала заробітної плати. За вказаним фактом прокуратурою області 06.10.2008 р. порушено кримінальну справу за ст. 175 ч. 1 КК України стосовно директора СУ «Хіммонтаж-14» ЗАТ «Промтехмонтаж» Л. А. Івашева за ознаками в його діях складу злочину, передбаченого ст. 175 ч. 1 КК України.

Перевіркою діяльності приватного підприємця О. В. Фрунзе встановлено використання ним праці 32 найманих працівників без належного оформлення з ними трудових відносин. Підприємцем також не вівся достовірний облік виконуваної роботи, безпідставно не виплачувалась заробітна плата та надавалась до державної податкової інспекції недостовірна інформація про відсутність найманих працівників. За вказаними фактами прокуратурою м. Суми 14.02.2008 р. порушена кримінальна справа за ст. ст. 172 ч. 1, 175 ч. 1, 366 ч. 1 КК України.

Перевірки засвідчили, що однією з причин незадовільного стану з виплати заробітної плати в області є невжиття адекватних заходів впливу до порушників трудового законодавства з боку місцевих органів влади. Так, перевіркою стану здійснення повноважень у сфері оплати праці головним управлінням праці та соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації встановлено, що його робота у цьому напрямі зосереджена переважно на проведенні моніто-

рингу у сфері праці, складанні документів інформативного та аналітичного характеру, підготовці матеріалів для апаратних нарад, колегій, комісії з питань забезпечення своєчасності повноти сплати податків та погашення заборгованості із заробітної плати, пенсій, стипендій та інших соціальних виплат.

Також перевірки засвідчили, що управліннями праці та соціального захисту населення місцевих органів влади неефективно використовуються повноваження, передбачені ст. 36 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» щодо звернення до власника підприємства, установи, організації чи уповноваженої ним особи з вмотивованим поданням про притягнення до відповідальності їх керівників у разі порушення ними законів. Так, у 2008 р. при загальній кількості перевірок 1254 направлено лише 21 подання про притягнення до відповідальності керівників. До того ж відповідне питання ініціювалось лише 8-а управліннями.

Слід зазначити, що сьогодні окремі вчені та державні діячі наполягають на необхідності ліквідації наглядових повноважень прокуратури, вважаючи їх шкідливим атавізмом тоталітарного минулого країни. Ми ж вбачаємо в цих повноваженнях важливу гарантію захисту прав і свобод пересічних громадян. Тому усі спроби лімітувати поле діяльності прокурорського нагляду шляхом урізування повноважень і встановлення меж діяльності цього специфічного інституту державної влади вважаємо недоцільними в сучасних умовах життєдіяльності суспільства та держави.

У той же час, здійснюючи захист права на працю, прокурори повинні не підмінювати судові органи, органи виконавчої влади, контролюючі органи, а ефективно використовувати свої спеціальні повноваження для оперативного припинення порушень цього права передусім великих груп населення, трудових колективів та осіб, що через певні обставини потребують особливої підтримки з боку держави.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конституции зарубежных государств : учеб. пособ. / [сост. проф. В. В. Маклаков]. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Изд-во БЕК, 1999. – 584 с.
3. Дунас Т. Роль прокуратури у захисті прав і свобод людини та громадянина / Т. Дунас // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 2. – С. 100 – 104.
4. Грузнова Г. Организация деятельности прокуратуры по рассмотрению обращений граждан / Г. Грузнова // Законность. – 2008. – № 5. – С. 31 – 34.
5. Прокопенко В. І. Трудове право України : підруч. / Прокопенко В. І. – Х. : Консум, 1998. – 480 с.
6. Общая теория права и государства : учеб. / [под ред. В. В. Лазарева]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2001. – 520 с.
7. Про прокуратуру : Закон України від 05 листоп. 1991 р. // Вісник Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.

Надійшла до редколегії 03.04.2009

Анотації

У статті досліджується діяльність прокуратури України щодо захисту права людини на працю.

В статье исследуется деятельность прокуратуры Украины по защите права человека на труд.

The activity of the Ukraine Prosecutor Office connected with protection of the human rights to work is researched in the article.

УДК 349.2

Р. С. ВЕПРИЦЬКИЙ,

здобувач

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРОФСПІЛКОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ГРОМАДСЬКІ ЗАХИСНИЦІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Важливе значення для забезпечення реалізації та захисту соціально-економічних прав людини має діяльність громадських організацій. Як зазначає М. В. Баглай, для здійснення життєвих цілей і реалізації прав часто необхідне об'єднання зусиль, тобто створення різного роду союзів та організацій, здатних виявляти, виражати і представляти колективні інтереси. Сукупність цих об'єднань відбиває здатність громадянського суспільства до самоорганізації, тобто до вирішення суспільних проблем без втручання державної влади [1, с. 211]. На думку О. Ф. Скакун, об'єднання громадян тією чи іншою мірою беруть участь у політичному житті

суспільства, у політичних відносинах із державою і, відтак, взаємодіють (співробітничать або конфліктують) із нею. Об'єднання громадян не є об'єктами управління з боку державних структур, їх діяльність визначається статутом (положенням), цілями і завданнями їх створення, що не виходять за рамки закону. Беручи участь у соціально-політичному і культурному житті суспільства і держави, громадські організації та їх об'єднання реалізують права, передбачені статутами (положеннями) [2, с. 65].

Відповідно до ст. 36 Конституції України громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та